

በኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ መንግስት
በባህልና ቱሪዝም ሚኒስቴር
THE FEDERAL DEMOCRATIC REPUBLIC OF ETHIOPIA
MINISTRY OF CULTURE & TOURISM

የኢትዮጵያ ብሔራዊ ቤተ መዛግብትና ቤተ መጻሕፍት ኤጀንሲ
ETHIOPIAN NATIONAL ARCHIVES AND LIBRARY AGENCY

የኢትዮጵያ ብሔራዊ ቢብሎግራፊ 1998 ዓ.ም.
NATIONAL BIBLIOGRAPHY OF ETHIOPIA 2005-2006

ቅፅ 24 ቁ. 2. 1998 ዓ. ም.
Volume 24, No. 2, 2005-2006

በሕትመት ማግኛና ዩኒየን ካታሎግ መምሪያ
በናሽናል ቢብሎግራፊ ቡድን ተዘጋጀ
ሰኔ 1998

Prepared by
National Archives and Library of Ethiopia
Union Catalogue and Acquisition Department
(National Bibliography Team)
June, 2006

ብሔራዊ ቢብሎግራፊ

(የደራሲያን አጭር የሕይወት ታሪክ)

NATIONAL BIBLIOGRAPHY

(A SHORT BIOGRAPHY OF WRITERS)

1998

2005/06

የደራሲያን መዝገብ ህይወት ታሪክ

**ገብረሃና ገብረማሪያም (አለቃ)
(ካሜራ 1890 በሙሴ ሜርኖስ)
(1797 - 1894 ዓ.ም.)**

○ ቁምነገራቸው ሁሉ በቀልድ የተሸፈነባቸው ሊቅ ሀ

ገብረሃና ገብረማሪያም በቤገምድር ጠ/ግዛት በደብረታቦር አውራጃ በፎገራ ወረዳ ልዩ ስሟ ናቢጋ ጊዮርጊስ በምትባል ቦታ በ1797 ዓ.ም. ተወለዱ።

ገብረሃና እቴጌ መነንን መዝሙርን፣ ውዳሴ ማሪያምንና ሌሎችንም አስተምረው ከጨረሱ በኋላ ለከፍተኛ የቤተክርስቲያን ትምህርት በእቴጌይቱ ትግዛዝ ወደ ስጋደር ተላኩ። ትምህርታቸውን ከጨረሱ በኋላም በእቴጌይቱ ትግዛዝ የአለቃነት ማረጋገጫ ተሰጧቸው። ከዚያም ገብረሃና በስጋደር አካባቢ የሚገኙትን ቤተክርስቲያናት ብቃት በተሞላበት ሁኔታ ያስተዳደሩ ጀመር። እንደ ትልቅ ምሁር (አዋቂ) ይታዩ ጀመር ። በተለይ ፍትሐ ነገስትን በመተርጎም የሚወዳደራቸው ወይም የሚስተካከላቸው አልነበረም።

አፄ ቴዎድሮስ ስልጣን ከያዙና እራሳቸውንም ዳግማዊ ቴዎድሮስ ሁለተኛ ብለው ዙፋናቸውን በጫኑበት ጊዜ በሀገሪቱ ከፍትሐ ነገስት ሌላ የተፃፈ ሕግ ባለመኖሩ አለቃ ገብረሃና በተለይ ፍትሐ ነገስትን መሠረት በማድረግ ካሳ (ንጉሡ) ሀገርን እንዲያስተዳድሩ ይረዱዋቸው ነበር።

አለቃ ገብረሃና በቅኔያቸው የሃይማኖት አለቆቻቸውን (የበላዮቻቸውን) ብቻ ሳይሆን የገነት ጌታን ጠኩንኖ ኃጥአን ኩሎሙ አይደለወክ ምንተ፣ አፍቅሩ ፀላእተክሙ እንዘ ትብል አንተ ሀ ኃጥአንን በገሃነመ እሳት ማሰቃየትና መኩንን አይገባህም፣ ጠላትህንም እንደራስህ አድርገህ ውደደው የሚል ትግዛዝ እንደሰጠህ ሁሉ ሀጢአተኞችንም ማወገዝና ወደ ሲጫ መላክና ማሰቃየት የለብህም በማለት ጠፋሪያቸውን ሀ በመፈታተን ብዙ የምርምር ውጤቶችን አበርክተዋል። በዚህ ጥማቸውም የምርምር ቅኔ የሚል ልዩ የመጠየቂያ ወይም የመመርመሪያ መሳሪያ ይጠቀሙ ነበር ።

በተጨማሪም ግብርና ለኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤተክርስቲያን ብሉይ ኪዳንንና አዲስ ኪዳንን በመተርጎም ትልቅ አገልግሎት ቢያደርጉም ትልቁን አስተዋ። ያደረጉት በሕግና በቤተክርስቲያን ዜማና አቋቋም ነበር። እንደዚሁም የፈጠሩት አዲስ ዓይነት የቤተክርስቲያን አቋቋም ከደብረታቦር ወደ ሽዋ እና ትግራይ

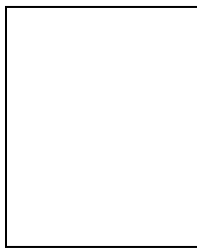
ተሰራጭቷል። ይህንንም አቋቋም ከብቸኛው ልጃቸው በኋላ ተክለ ብለው ሰየሙት። ይህም አቋቋም አስደሳችና ማራኪ ነው ተብሎ የሚገመት የአቋቋም ዘዴ ነው።

አለቃ ገብረሃና በአጠቃላይ ፈጥኖ መልስ በመስጠት ፣ ቃላትን በመሰነጣጠቅ፣ ሁለት ትርጉም በመስጠት፣ እናም ጠለቅ ያለ ትርጉም ያላቸውና ከተናገሩት በኋላ ቆይቶ ሊረዱት የሚቻል አገላለጾችን የሚጠቀሙ ነበሩ። አለቃ ገብረሃና በብዙ ክታወቁ የኢትዮጵያ ነገስታት ዘመን በቅርበት የኖሩና በኢትዮጵያ ሰማይ የምሁራን ሰማይ ላይም እንደ ንጋት ኮከብ ተደርገው ይታዩ ነበር።

በአለቃ ገብረሃና ተባብሮ ከሚባለት መጻሕፍት ሌላ በአማርኛ ቋንቋ ስነጽሑፍ ውስጥ እሳቸውን ማጣቀስ ተገቢነት እንዳለው ምክንያት ተደርጎ ስለሚታይ በባህሪው ጠንካራና የተለየ ራስን በሰምና ወርቅ መሰል ልማዳዊ አገላለጾች በተከታታይ በእሳቸው ነፍስ የዘራ ፣ የታደሰ እና አዳዲስ የዚህ ዓይነቶቹ ምሳሌያዊ ጥበባዊ ፈጠራዎች እንደነበሩ በእሳቸው ስም የተዘጋጁ እና አንድ ነገር በእሳቸው እንደተነገረ ተደርጎ ተወስዷል።

በመቅደላ ጦርነት አፄ ቴዎድሮስ ከሞቱ በኋላ በደግሞች ተክለጊዮርጊስና በደግሞች ካሳ ኋላ ላይ ዩሐንስ አራተኛ በተባለት መካከል ዙፋኑን ለመያዝ በተደረገው ጦርነት ደግሞች ካሳ ጦርነቱን ካሸነፉ በኋላ አለቃ ገብረሃናን ወደ ትግራይ በማስጠራት ፍትህን በፍትሐ ነገስት መሠረት እንዲያስተዳድሩ ጠየቋቸው። በዚህን ጊዜ አለቃ ገብረሃና ጥቂት መጻሕፍትን በብራና ላይ ጽፈው ነበር። እነዚህ የብራና ላይ ጽሑፎችም እስካሁን ድረስ በውስጣቸው የአለቃ ገብረሃና ስም ተፅፎ እንዳለበት በአክሱም ፅዩን ቤተክርስቲያን ወስጥ ይገኛሉ።

አለቃ ገብረሃና ትልቅ ዝና ያገኙት በዳግማዊ ሚኒልክ ፍ/ቤት ነበር። አለቃ ገብረሃና በጊዜያቸው በነበሩት ምሁራን በጣም ይታወቁ ነበር። ከእኩጌ ጣይቱና ከዳግማዊ ሚኒልክ ጋር ተባብረው በመስራታቸውም ዝናቸው ተሰራጨ። መጀመሪያ አለቃ ገብረሃና እንጦጦ በሚገኘው ቤተመንግስት ከዚያም በቅዱስ አራኤልና በቅዱስ ራጉኤል ቤተክርስቲያን እንዲቆዩ ተደረጉ። ነገር ግን ሀገራቸው ያለውንና በጣም የሚወዱትን ናቦጋ ጊዮርጊስን በጣም ይናፍቁ ነበር። ሆኖም የሀገሪቱ ዋና ከተማ ወደ አዲስ አበባ በመዛወሩ አዲስ አበባ ለመቆየት አሰቡ። ውሎ አድሮ ግን ወደ ሀገራቸው ተመለሱ። ነገር ግን በአክሱም በጎንደር የቆዩትን ያህል በአዲስ አበባም እስከማይረሱ ለረፀም ጊዜ ቆይተው ነበር።

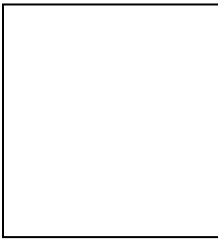
ዘ ነ ብ (ደብተራ)

በ18ኛው ምዕተ ዓመት የኖሩ ካህን፣ትውልዳቸው ሸዋ ተጉለት ነበር። ለትምህርት ጎንደር ተሻግረው በነበረበት ወቅት ከደጃች ካሳ /በኋላም አጼ ቴዎድሮስ/ ጋር ተዋውቀው ስለነበር ለእርሳቸው አደሩ። ቆይተው ከንጉሡ በኋላ ጸሐፊ ትእዛዛቸው በመሆን አገልግለዋል። በዚህ ሥራ ላይ እንዳሉ ያዘጋጁት የዓጼ ቴዎድሮስ

የዘመን ታሪክ እስከ ዘመናችን ድርሰአል። በይዘታውም ሆነ በአቀራረቡ ከፊተኞቹ የዘመን ታሪክ ከጻፉት ይለያል።

ዘነበ አጼ ቴዎድሮስን እስከ መጨረሻ ትንፋሻቸው ድረስ አልተለዩአቸውም። መቅደላም በእንግሊዞች ሲያዝ እዚያው ነበሩ። እንግሊዞቹም የደብተራ ዘነበን ማንነት በማወቃቸው ከዓለማዊ ጋር በምርኮ ወስዱአቸው። በዚህን ወቅት ደብተራ ዘነበ ለዓለማዊ ሞግዚት ሆነው ያገለግሉ ነበር። ሆኖም ዓለማዊ ሁኔታዎቻቸውም። ስለዚህ ደብተራ መመለስ ግድ ሆኖባቸዋል።

ከውጭ አገር እንደተመለሱ አድዋ ለጥቂት ዓመታት ተቀምጠዋል። ከዚያም ሆነው ከንጉሥ ምኒልክ ጋር ይጻጻፋ ነበር። በኋላም ወደ ሽዋ መጥተው ለንጉሥ ምኒልክ አማካሪ ሆነዋል። በዚህን ጊዜ ሣይሆን አልቀረም መጽሐፈ ጨዋታ የሚለውን መጽሐፋቸውን የደረሱት። ይህ መጽሐፍ በጊዜው ተወዳጅና በሰፊው የተነበበ ነበር። ርዕሱ ግዙፍ ጠቀስ ይሁን እንጂ የተጻፈው በአማርኛ ነበር። በ1869 ዓ.ም. ከንጉሥ ምኒልክ ጋር ወደ ጉራጌ አገር ዘምተው ነበረና እዚያ አረፉ። ዘነበ በህይወታቸው ሣሉ ጠየቁትም ታሪክ ሆኖ ጠየቁትን ሁለት ሥራዎቻቸውን አሳትመዋል።

ኪዳነወልድ ክፍሌ (አለቃ)
(1864-1937 ዓ.ም.)

አለቃ ኪዳነወልድ ክፍሌ በሸዋ ክፍለ ሀገር በይፋትና ጥሙጋ አወራጃ በ1864 ዓ.ም. ተወለዱ። ለትምህርት ሲደርሱ በአካባቢያቸው የነበረውን የአገራቸውን ትምህርት ተማሩ። በኋላም ወደ ጎንደር ተገዘው የመጻሕፍትን ትርጓሜ አጠኑ። በጊዜው የነበራቸው የቀለም አቀባበል፣ የሚስጥር መመራመርና መራቀቅ በጉባኤው ላይ ጠየቁትን ሁለት ሥራዎቻቸውን አሳትመዋል።

አለቃ ኪዳነወልድ ከግዕዝና ከአማርኛ ሌላ አረብኛ፣ ኢብራይስጥኛ ፣ ላቲን፣ ሌሎችንም ቋንቋዎች አጠናቅቀው ያወቁ ነበር። አለቃ ኪዳነወልድ በእየሩሳሌም ሃያ ሁለት አመት ተቀምጠዋል። በዚህም ወቅት ብሉይና ሀዲስ በሦስት ቋንቋ ጠንቅቀው አመሳክረው ተርጉመዋል። ኪዳነወልድ ክፍሌ በ1926 ዓ.ም. የመጀመሪያውን መዝገበ ፊደል አውጥተው ከልዩልዩ ቋንቋዎች ጋር በማመሳከር አሳትመዋል። የአገራችን ፊደል አመጣጡንና ባህሉን በውል አስተባብረው በማቅረባቸውም በጊዜው ተቋቁመው ለነበሩት ትምህርት ቤቶች መመሪያና መማሪያ ለመሆን በቅተዋል። ቀጥለውም ትንሽ አማርኛ ፊደል ከአረብና ከኢብራይስጥ አቆራኝተው አሳትመዋል።

አለቃ ኪዳነወልድ በተለያዩ ዘይቤ ያቀርቧቸው የነበሩት ግጥሞች ለትውልድ ታላቅ ጥቅም ይሰጣሉ ተብለው የሚገመቱ ናቸው። እንዲያውም አገራችን በምሥራቅ አፍሪቃ የብዙ ሺህ ዘመን ነፃ አገር ባለፈደልና ባለቋንቋ የሆነች እሷ ብቻ ስለሆነች ትውልድ ያገሩን ትምህርት በመጀመሪያ እንዲማር ያካሂዱት የነበረው

ቅስቀሳ በቀላሉ አይታይም። በአለም ስማቸው የገነነ የሥነ ጥበብ፣ የኪነጥበብ፣ የጽሑፍ ባለአገዛዎች የሚደነቁባቸው በራሳቸው ቋንቋ ጽፈው ለአለም የአቀረቧቸው ሥራዎች ናቸው ይላሉ። አለም ሲመዝነው የግድ በተለያዩ ቋንቋ ሊተረጎሙ ይችላል ብለው ድጋፍ ይሰጣሉ።

በሀገር ፍቅር እጅግ የተቃጠሉ፣ በፊደልና በቋንቋ እጅግ የኮሩና ለትወልድ ቋሚ ቅርስ ትተው ያለ] ሰው ነበሩ ። ለዚች አገር በአላቸው አቅም በብሔራዊ ስሜት ተነሳስተው ለታሪክ የሚቀርቡ በርካት ያሉ መጻሕፍት ጽፈው አሳትመዋል። በተለይም ከዘጠኝ መቶ ገጾች በላይ የሆነው ጠየሰው መጽሐፍ ሀ ታላቅ እንደሆነ ይነገራል። አለቃ ኪዳነ ወልድ ለኢትዮጵያ ሥነ ጽሑፍ ታላቅ አስተዋጽኦ ያደረጉ ሰው ነበሩ።

አፈወርቅ ገ/እየሱስ (ኅጋድራስ) (1868 - 1947 ዓ.ም.)

ጠ የዘመናዊ የአማርኛ የሰነ ፅሑፍ አባት ሀ

አፈወርቅ ገ/እየሱስ በጉጃም ክፍለ ሀገር በባህር ዳር አካባቢ ዘጌ በምትባል ቦታ በ1868 ዓ.ም. ተወለዱ። በእንጦጦ ራጉኤል ቤተክርስቲያን ግድግዳ ላይ በሚቀበሉት ቀለምና ስዕል ከእቴጌ ጣይቱ ጋር ባለመግባባታቸው እቴጌይቱ እስካልሞቱ ድረስ ወደ አገራቸው ላለመመለስ በመማል ከአልፍሬድ ኢልግ ጋር በ1894 ዓ፣ም፣ እ፣ኤ.አ. ወደ ስዊዘርላንድ ሄዱ። መጀመሪያ የአልፍሬድ ኢልግ ዘመድ በኋላም ጣሊያናዊቷን ዩጂኒያ ሮሲን በ1904 እ.ኤ.አ. አገቡ። ኔፕልስ ውስጥ ካለው ኦሪዬንታል ኢንሰቲቲት ጋር ግንኙነት በማድረግ በኢትዮጵያ የሥነ ጽሑፍ ታሪክ የመጀመሪያው የአማርኛ ልብወለድ መጽሐፍ ለመሆኑ የሚነገርለትን ጠጢያ ሀ የተሰኘ ውን፣ የአማርኛ ሰዋሰው መሪ መፅሐፍ፣ ለኢትዮጵያ የራሳቸውን አስተያየት ያካተተ መጽሐፍ እንዲሁም የአጼ ምኒልክን የሕይወት ታሪክ ጽፈዋል። ከሥራጭቻቸው ውስጥ የአማርኛ ቋንቋ አጠቃቀሞቻቸውና አገላለጻቸው ” የዘመናዊ አማርኛ ሥነጽሑፍ አፀት ” የሚል ሥም አሰጥቷል።

ኅጋድራስ አፈወርቅ በሥነ ሥዕልና በሥነ ጽሑፍ ሥራ በጣም የተደነቁ ሰው ነበሩ። እነዚህን ሙያዎች በሀገር ውስጥ እና በውጭ ሀገር በመቅሰም የሚያስመሰግን የሥራ ፍሬ አሳይተዋል። ቀደም ብሎ እንደተገለፀው በሥዕል ሥራ ችሎታቸው የተለያዩ አብያተ ክርስቲያናትን በሥዕል አስጌጠዋል።

የማገተማቸው ልዩ ምልክት አድርገው የሚጠቀሙበትና በብዙዎቹ መጽሐፍታቸው ውስጥ የሚገኘ ውን ጠ ኢትዮጵያ ታብጽህ እፀዊሁ ሀበ እግዚአብሔር ሀ በሚል የሰየሙትን የሃሳብ ሥዕል የሳሉትም ራሳቸው ናቸው።ኅጋድራስ አፈወርቅ ትምህርታቸው ሥዕል ቢሆንም ቀደም ብለው ከሃሎአቸው ሥዕሎች በስተቀር በሙያው ብዙም አልተጠቀሙበትም።

እጅግ የሚደነቁበትና የሚመሰገኑበት ሙያ ሥነ ጽሑፍ ነው። በኢትዮጵያ ይታተሙ ከነበሩት የቀድሞ ጋዜጠኞች ጠላትም ፣ ብርሃንና ሰላም፣ የቁሣር መንግሥት መልዕክተኞች ሀ እና ሌሎች ጋዜጠኞች ውስጥ ቁጥራቸው በርከት ያሉ ጽሑፎችን አስፍረዋል። የነጋድራስ ጽሑፍ ቋንቋው ጥራት ያለውና መልዕክቱ ልብ የሚገባ ቁም ነገር የያዘ ነው ። ድርሰቶቻቸውም ተነሰው የማይጠገቡ ትዕይንቱ በዓይነ ልቦና ጉልተው እንዲታዩ የሚያደርጉ ስሜትን የሚማርኩ ናቸው። ነጋድራስ አፈወርቅ ጠቃሚ የመማሪያ የታሪክና ልብወለድ መጻሕፍት አላትመዋል።

ከዚህ በተጨማሪ ነጋድራስ አፈወርቅ ሦስት ያህል ቲያትሮች እንዳዘጋጁ፣ ነገር ግን ቲያትሮቹ አለመታተማቸውንና ለሕዝብ አለመታየታቸውን በርፌሰር ታምራት ወ/ሚካኤል ስለ ኢትዮጵያ ደራሲያን በጻፉት ጥናት ላይ ገልፀዋል። የኢጣሊያን እና የአማርኛ መዝገበ ቃላት አዘጋጅተውም ለመታተም እንደተሰናዳ በታሠሩበት ጊዜ ተወሰደባቸዋል።

ነጋድራስ አፈወርቅ ገ/ዮሱስ በሥነጽሑፍ ሥራዎቻቸው አገራቸው እድትሰለጥን በተለያዩ ጽሑፎቻቸው ያመለከቱ ታላቅ ሰው ነበሩ።

ኅሩይ ወልደሥላሴ (ብላቴን ጌታ)
(1871-1931 ዓ.ም.)

ጠ የአማርኛ ቋንቋ የስነ ፅሁፍ ፋና ወጊ ሀ

ደን አቦ በሚባል ቀበሌ የተወለዱት ኅሩይ በወጣትነት ዕድሜአቸው ያሳዩት በነበረው ትጋትና ቅልጥፍና መምህር ወልደጊዮርጊስ ቀድሞ ይጠሩበት የነበረውን ሥም ገብረመስቀልን በመቀየር ኅሩይ አሉዋቸው። ትርጓሜውም "ምርጥ" ማለት ነው።

ለአጼ ኃይለሥላሴ አማካሪ በመሆን የሚወጡትን የሃይማኖትና የአስተዳደር ሕጎች እየተረገሙና የአርትኦት ሥራዎቻቸውን እያጠናቀቁላቸው እንዲወጡ ያደርጉ ነበር። በብላቴን ጌታ ኅሩይ ታሪክን ማሳበራዊ ጉዳይንና ፍልስፍናን ያካተቱ 42 የሚደርሱ መጻሕፍትን አዘጋጅተዋል። ከሥራጋቸው ውስጥ፣ " ወዳጄ ልቤ " የሚባለው መጽሐፍ ታዋቂነትንና ተወዳጅነትን አትርፏላቸዋል።

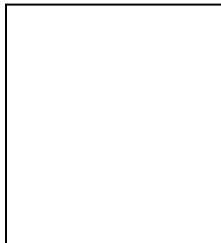

ገ/ሕይወት ባይከዳኝ

(1879 -1912 ዓ.ም.)

ገ/ሕይወት ባይከዳኝ በ1879 ዓ.ም በአድዋ አካባቢ ተወለዱ። እድሜአቸው ለትምህርት ሲደርስ ኤርትራ ውስጥ በሚገኘው የስዊድን ሚሽን ሲማሩ ቆይተው ከዛም ወደ ጀርመንጽ አውስትራሊያ በመሄድ ትምህርታቸውን አጠናቀቁ። ከጀርመን ሚሽን ጋር ወደ ኢትዮጵያ በመመለስ በአጼ ምኒልክ ቤተመንግሥት ፀሐፊ በመሆን ሠርተዋል። የምኒልክ ሐኪም ለነበረው ጀርመናዊ ዶክተር አስተርጓሚ ሆነው ሲያገለግሉ ከእቴጌ ጣይቱ ጋር በነበራቸው አለመግባባት አገር ለቀው ወደ ሱዳን ሄዱ። ከዛም ለሱዳን መንግሥት የሀገር ውስጥ ደህንነት ሲሰሩ ቆይተው ወደ ሀገራቸው በመመለስ በቤተመንግሥት ውስጥ ማገልገል ጀመሩ። በመቀጠልም የድሬዳዋ ጉምሩክ ኃላፊ ሆነው ተመድበው ባላባራስ ተፈሪና በሌሎች ተቀናቃኝ ወገኖች ተፈጥሮ በነበረው ግጭት ራስ ተፈሪን ወግነህል በሚል ከሥልጣን ተወገዱ። በ1908 የመንግሥት ግልበጣ በኋላ ወደ ቀድሞው ሥልጣናቸው የተመለሱ መሆኑ ቢታወቅ በ1912 የህዳር በሽታ ተይዘው ለህልፈት በቁ።

አከራካሪ የነበረው " መንግሥትና የሕዝብ አስተዳደር " በሃገሪቱ የውስጥ ጉዳይ አስተዳደርና ኢኮኖሚ እንዲሁም በትምህርት ላይ ፍጹም ለውጥ እንዲኖር የሚያሳስበው መጽሐፋቸው ለመጀመሪያ ጊዜ በአቶ ፕሮፌሰር ኖቾ አማካይነት በ1916ዓ.ም. ለህትመት በቅቷል።

ተሰማ ሀብተሚካኤል (1882 - 1962 ዓ.ም.)

ግ ለአማርኛ ቋንቋ መዝገብ ቃላት ፋና ወጊ ህ

ተሰማ ሀብተሚካኤል በሰሜን ሸዋ በሰላሌ አውራጃ ስራጽዩን በ1882 ዓ.ም. ተወለዱ። ተሰማ የአባይን ወንዝ አቋርጠው ወደ ስጃም በመሄድ ዜማ፣ ግጥም፣ ትርጉም ቅኔን በተለያዩ ቤተክርስቲያናትና ገዳማት ትምህርታቸውን ይከታተሉ ነበር። በተለይ ዲማ በሚገኘው ትውቅ ገዳም በመሄድ ለቤተክርስቲያን ዜማና ግጥም

ትምህርት ሄደዋል። የቤተክርስቲያን ክፍተኛ ትምህርታቸውን ከተከታተሉ በኋላ በ1911ዓ.ም. በመንግስት ሥራ በመቀጠር ወደ ሐረርጌ ጠ/ግዛት ሄዱ። ተሰማ በቆንጎ እፃ ጽሑፋቸውና በተለያዩ በሬደል አጣጣላቸው በኢትዮጵያ ውስጥ እንደ ልዩ ጥበብ ተቆጥሮላቸው የታወቁ ነበር። ተሰማ ብዙ የሀይማኖት መጻሕፍትን እንዲገለብጠ ይታዘዙ ነበር።

በጡረታ እስከተገለገሉበት 1954ዓ.ም. ድረስ የአማርኛ መዝገበ ቃላት እንዲያዘጋፅ በትምህርትና ስነጥበብ ሚኒስቴር ኃላፊነት ተሰጣቸው። &ከሳቴ ብርሀን& የተሰኘው ሥራቸው ከጠንካራ ስራቸው ዋነኛ ሲሆን በእንግሊዝኛም የመጨረሻ ሥራቸው፣ እና ለአብዛኛው ሕዝብ ትልቁ ክንውናቸው ነበር። ከ1937 እስከ 1947 ዓ.ም. በዚህ መዝገበ ቃላት ዝግጅት ላይ ያዋሉዋቸው ፈጠራዎቻቸው እና ጥረት ብዙ ችግሮችንና መሰናክሎች ገጥመዋቸዋል። አማርኛ የአፍ መፍቻ ቋንቋቸው ቢሆንም በተጨማሪም ተሰማ እንግሊዝኛ፣ ፈረንሳይኛ፣ አማርኛ ፣ አደረኛ እና ግዜ በደንብ በማወቃቸውና ይህንን የቋንቋ {ወቀታቸውን በዚህ መልካም ሥራ ላይ አውለዋል። ሁሉንም ጥንካሬያቸውን &ከሳቴ ብርሀን& የተባለው መዝገበ ቃላት ዝግጅት ላይ አውለውታል። ተሰማ ይህንን መዝገበ ቃላት ለማዘጋጀት ያነሳሳቸው ነገር ቢኖር በመምህራን ማሰልጠኛ ተቋም ውስጥ ሲሰሩ በነበረበት ጊዜ በተማሪዎች አካባቢ የነበረው ለቃላት ትክክለኛውን ትርጉም የመስጠት ችግር መከሰቱን በመረዳት እና ብዙ የአማርኛ ቃላት በከተሞች አካባቢ በመረሳታቸውና በመጥፋታቸው እነዚህን የባህል ቅርሶች ለማቆየት ሲባል ነበር።

ከአስር ዓመታት ጠንካራ ስራዎች በኋላ ባለ 1፻398 ገጾች መዝገበ ቃላት ሲያዘጋጁ ፣ መዝገበ ቃላቱም 33፻000 ድርሰቶችና አገባቦች 1,278 ስፊቶች አሉት። የመዝገበ ቃላት ስራ ከ12 ዓመታት በኋላ በገበያ ላይ ዋለ። ስሙም ከሳቴ ብርሀን ተሰማ እንዲባልና ለደራሲው ክብር ሲባል እንዲሁም በትምህርትና ሥነጥበብ ሚ/ር ተመርጦ ተሰየመ።ይህም ለተሰማ ሀብተሚካኤል እንደ ሽልማት ተቆጠረ።

ይህ መጽሐፍ ለብዙ ዓመታት &ከሳቴ ብርሀን ተሰማ& ወይም &ከሳቴ ብርሀን& ከፋች ፣ ገላጭ ወይም ብርሀን አምጪ (ተሰማ) ብቸኛውና ጥሩ በገበያ ላይ ያለ የአማርኛ መዝገበ ቃላት ነው።

እምሩ ኃይለ ስላሤ (ራስ) (1885 - 1972 ዓ.ም.)

○ ለውጥ ፈላጊና ደራሲ ○

በሐረርጌ ጠ/ግዛት በጉርሱም ሕዳር 1885 ዓ.ም. ተወለዱ። ተወልደው በወራት ጊዜ ውስጥ እናታቸው ሞቱ። ዕድሜአቸው አራት ዓመት ሲሆናቸው እንደዚሁ ሌሎች ወላጆቻቸው ከሞቱባቸው ልጆች ከሚያድጉበት ከራስ መኮንን ቤት እየተማሩ እንዲያድጉ ተላኩ። እዚያም በአብዛኛው ግዕዝና ሌሎችንም ተማሩ።

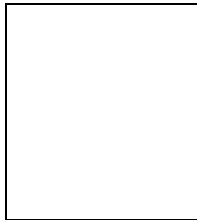
እምሩ ኃይለ ስላሤ በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ በጣም የሚታወቅ ስም ነው። ከሚኒልክ ጊዜ ጀምሮ እስከ አብዮታዊት ኢትዮጵያ ረጅም ጊዜ መኖራቸው ደግሞ የበለጠ ለመታወቅና ጥሩ እድል እንዲኖራቸው አድርጓል።

ራስ እምሩ ኃይለ ስላሤ በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ በአብዛኛው በሀገር አመራር ላይ ሰፊ ቦታ የነበራቸው ቢሆኑም በአዛቢነታቸው፣ በገቢነታቸው፣ በዝነኛ ተሞክሮቻቸው፣ በፖለቲከኛነታቸው፣ በጨዋነታቸውና ከጓደኞቻቸው ጋርም የነበራቸው ተግባብቶ የመስራት ችሎታቸውና ጥሩ ማህበራዊ ግንኙነታቸው እንዲያስከትሉ ከወዳጅና ከወገን በጠላቶቻቸውም ዘንድ ክብር አስገኝተዋል። ከስነ-ምግባር ስራዎቻቸው ለኢትዮጵያ ፖለቲካ ዲፕሎማሲና ወታደራዊ ታሪክ ጎልተው ይታያሉ።

ራስ እምሩ ኃይለ ስላሤ እዚህ የስነ-ምግባር ስራዎች ውስጥ ሊካተቱ የበቁት ሦስት ልብ ወለዶች በመጻፋቸው ነው። ከስነ-ምግባር ስራዎቻቸው ውስጥም ፦

- ▶ የዓለም ትግል   ▶ ፊታውራሪ በላይ
- ▶ ሰውና ዕውቀት   የተሰኙት ሲሆኑ

የመጀመሪያው ስነ-ምግባር ስራቸው በአንዳንድ ምክንያቶች ሳይታተም ሁለተኛው ስራቸው መጀመሪያ ለሕትመት በቃ። እንደዚሁ ሦስተኛው ስራቸው የመጀመሪያው ሳይታተም በሁለተኛ ደረጃ ሲታተም የመጀመሪያው ስራቸው በ1961ዓ.ም. ታተመ። ይህ የመጀመሪያ ስራቸው በአብዛኛው ስለ ሀገር ዕድገት በአጠቃላይ በኢትዮጵያ ውስጥ ስለሚታየው ማህበራዊ ሁኔታና ስለ ሌሎች የዓለም ሀገራት እድገት ወይም ስለ ስልጣኔ ወይም ስለ ዘመናዊነት የሚያወያይ ነው።

ወልደጊዮርጊስ ወልደ ዮሐንስ (ፀሐፊ ትዕዛዝ)
(1889 -1974 ዓ.ም.)

በሸዋ ክፍለ ሀገር በምንጃር ወረዳ በ1889 ዓ.ም. ተወለዱ። ብላታ ወልደጊዮርጊስ ወልደዮሐንስ በአካባቢያቸው ይሰጥ የነበረውን ትምህርት ከተማሩ በኋላ በሸዋ፣ በወሎና በጎንደር እየተዘዋወሩ ለአሥራ ስድስት ዓመታት ያህል የዕዋትወ ዜማ የቅኔና የመጻሕፍት ትርጉም ትምህርት ተከታትለው አጠናቀዋል።

ብላታ ከሌሎች ሊቃውንት ጋር በመሆን **መጻሕፍተ ሊቃውንትን** ከግዕዝ ወደ አማርኛ ተርጉመዋል። በ1914 ዓ.ም. &ቤተ ማይዳ& ይባል የነበረው ጋዜጣ ሲቋቋም ምክትል አዘጋጅ በመሆን፣ &ብርሃንና ሰላም& ጋዜጣና &ከሃቴ ብርሃን ለልብ ጠቢባን& ይባል የነበረው መጽሔት ዝግጅት አባል በመሆን አገልግለዋል። በኋላም የሰንደቅ ዓላማችንና የአዲስ ዘመን ጋዜጣን በኃላፊነት፣ (በዲራክተርነትና በረዳት ሚኒስትርነት) እንዲሁም የማስታወቂያ ሚኒስቴር አማካሪ በመሆን ለረጅም ዓመታት አገልግለዋል።

አኝህ ታላቅ ጋዜጠኛና የሥነ ጽሑፍ ሰው አሥራ ሰባት ያህል መጻሕፍትንና እንዲሁም የተለያዩ መጣጥፎችን አዘጋጅተዋል። ከሥራዎቻቸውም ውስጥ በ1961 ዓ.ም ለህትመት የበቃው "አግዐዜ" የተሰኘው ልብወለድ መጽሐፋቸው ይጠቀሳል።

ይህ መጽሐፍ የአንድ ወጣትን ወደ ውጭ ሀገር ለከፍተኛ ትምህርት መሄድና ተምሮም ወደሀገሩ በመመለስ ያየውን ሥልጣኔነና የተማረውን ትምህርት በሥራ ላይ ለማዋል የነበረውን ምኞትና ፍላጎት የሚተርክ ነው። መጽሐፉ ታሪካዊ ልብወለድ በመሆኑ የኢጣሊያን ከኢትዮጵያ መወጣትንና ድልን የሚያበስር ነው።

መኮንን እንዳልካቸው፣ (ራስ ቢትወደድ) ፣
(1883 - 1963 ዓ.ም)

○ የመሳፍንት ፖለቲከኛና ወግአጥባቂ ፀሐፊ ○

መኮንን እንዳልካቸው በሰሜን ሸዋ በተገለት አወራጃ አዲስጌ በምትባል ቦታ በ1883 ዓ.ም. ተወለዱ። በዳግማዊ ምኒልክ፣ በንግስት ዘውዲቱ እና በአፄ ኃይለሥላሴ ዘመን መንግሥት በተለያዩ የኃላፊነት ቦታዎች ላይ ሲያገለግሉ ነበሩ ። ቢትወደድ በሕይወት ዘመናቸው ከ20 በላይ መጻሕፍት በመድረስ ለኢትዮጵያ ሥነ ጽሑፍ ዕድገት የጎላ አስተዋጽኦ አበርክተዋል። ከሥነ ጽሑፍ ሥራዎቻቸው ውስጥ የታተመው "አርሙኝ" የተባለው መጽሐፋቸው በጣም የታወቀ ነው። ይህ መጽሐፍ ደራሲው የህይወት ታሪካቸውን ባጭሩ እንዲሁም በተለያዩ ጊዜያት የሠሯቸውን ስብስቦችን ስለማይጨው ጦርነትና የአለም ፖለቲካን በማካተት የፃፉት ነው።

**መርስዔ ኀዘን ወልደቂርቆስ (ብላታ)
(1891 -)**

መርስዔ ሀዘን ወልደቂርቆስ በሸዋ ጠቅላይ ግዛት ፃሩ ቆላ ውስጥ እምባጮ መግደላዊት በሚባል ሥፍራ በ1891 ዓ.ም. ተወለዱ።

ብላታ ትምህርት የጀመሩት በልዩነታቸው ሲሆን በጊዜው ዳዊት ደግመው ከዚያም የዜማ ትምህርት በመጀመር ጸመድንና ድን ዘልቀዋል። ቀጥሎም ቅኔ ተምረው ከአጠናቀቁ በኋላ በ1905 ዓ.ም. የመጀመሪያ ሥራቸውን የወንበር ፀሐፊ በመሆን ጀምረዋል።

የመጻሕፍት ሐዲሳትን ትርጓሜ፣ የዩሐንስ አፈወርቅን ትርጓሜ፣ እንዲሁም የመቅደመ ወንጌልን ትርጓሜ ትምህርትን ያጠናቀቁት እኝህ ታላቅ ሰው ብርሃንና ሰላም ጋዜጣ ሲመሠረት የጋዜጣው ዋና አዘጋጅ በመሆን ቀጥለውም የተፈሪ መኮንን ት/ቤት የግንዛቤና የአማርኛ አስተማሪ በመሆን ሠርተዋል። እንዲሁም ከ1933 ዓ.ም. ጀምሮ እስከ 1963ዓ.ም. ድረስ በተለያዩ የመንግሥት መሥሪያ ቤቶች በኃላፊነትና በዲሬክተርነት ሲያገለግሉ ቆይተዋል።

ሥነጽሑፍንና ታሪክን በተመለከተ አሥራ ሦስት መጻሕፍትን ጽፈዋል። ሰባት መጻሕፍትን ተርጉመዋል። የተለያዩ ጽሑፎችን አሰባስበው አዘጋጅተዋል። የቅዱሳን መጻሕፍት ሥራዎችን ከሊቃውንት ጋር በሆነ አዘጋጅተዋል። ከሥራዎቻቸው ውስጥ በ1935 ዓ.ም. የተጻፈውና **&የአማርኛ ሰዋሰው&** የተሰኘው መጽሐፋቸው በወቅቱ የአማርኛ ሰዋሰው መጽሐፍ ባለመዘጋጀቱና ተማሪዎችም ተገቢውን የቋንቋ ትምህርት ባለማግኘታቸው ይቸገሩ ስለነበር ይህንንም ችግር ለማቃለል ሲባል አዘጋጅተው አቅርበው ነበር።

ደስታ ተክለወልድ (1893 - 1977 ዓ.ም.)

○ የአማርኛ ቋንቋ ምርጥ መዝገበ ቃላት አዘጋጅ ○

አቶ ደስታ ተክለወልድ በተገብረውና በ-ልጋ አውራጃ ልዩ ስሙ ፊሽ ውሃ በሚባል በወግዳ አካባቢ በ1883 ዓ.ም. ተወለዱ። ደስታ ትምህርታቸውን እንደጨረሱም በብርሃንና ሰላም ማተሚያ ቤት ለሚታረም ጽሑፍ እና ለሃይማኖታዊ መጻሕፍት እንደ ቋንቋ አማካሪ በመሆን ተቀጠሩ ከዚህም በተመሳሳይ ስራ ለመስራት ወደ ድሬዳዋ በመሄድ በላዘሪስት ማተሚያ ቤት ተቀጥረው ይሰሩ ነበር። ከዚያም ከአስራ ስድስት ዓመታት ቆይታ በኋላ ወደ አዲስ አበባ በመመለስ በብርሃንና ሰላም እና በአርቲስቲክ ማተሚያ ቤት መስራት ጀመሩ።

አለቃ ኪዳነ ወልደ ክፍሌ ጀምረው ያልጨረሱትን የግዝ አማርኛ መዝገበ ቃላት ስራውን ጨርሰው እንዲያሳትሙት (አሳትመው እንዲያዩት) በተነገራቸው መሠረት ከረፃምና ከባድ ሥራዎች በኋላ ደስታ ትልቅ ግዝ - አማርኛ መዝገበ ቃላት በኢትዮጵያ በ1948 ዓ.ም አሳተሙ። ነገር ግን መጽሐፍ ሲታተም ኪዳነ ወልደ ክፍሌ በሚል ስም ታተመ። ይህም ሊሆን የቻለው በኢትዮጵያ ውስጥ ብቅ ካሉት ሊቃውንት ትላልቅ ስራዎች በመሆኑ ነበር።

አለቃ ደስታ ተክለወልድ ሰፊ {ውቀት የነበራቸው ምሁር ስለነበሩ ስለ ኢትዮጵያ ልማዳዊና ባህላዊ እንደዚሁም ስለ ሁለቱ የኢትዮጵያ ፊደላት የፃፀ} ነበሩ። አለቃ ደስታ ተክለወልድ & መዝገበ ፊደል & ፣ & አቡጊዳ & ፣ & ገበታ ሐዋሪያ & እና & ረብሐ ስም & የተባሉትን መጻሕፍት የፃፉ ሰው ነበሩ ። ሆኖም ግን በጣም የሚታወቁት 1፡283 ገጾች እና 523 ስፋት ባሉት ታላቅ መዝገበ ቃላታቸው፣ በአማርኛ ቋንቋ ሰዋሰው መግቢያ እና ስለ አማርኛ ቋንቋ ታሪክና ስለ ኢትዮጵያ ፊደላት ነው።

አለቃ ደስታ ተክለወልድ ይህንን መዝገበ ቃላት ለመስራት ከ1921 እስከ 1950 ዓ.ም. ድረስ በጠቅላላው 30 ዓመታት ፈጀባቸው። አለቃ ደስታ ተክለወልድ ከሞቱ በኋላ በብራና ላይ ተጽፎ የነበረው ሀይማኖት አበው የተባለው መጽሐፋቸው ታትሟል።

ዮፍታሔ ንጉሤ (1897-1937 ዓ.ም.)

ዮፍታሔ ንጉሤ በጎጃም ክፍለ ሀገር በደብረ ኤልያስ ቀበሌ በ1897 ዓ.ም. ተወለዱ። እኝህ ታላቅ ሰው በርካታ ድርሰቶችን የጻፉ ቢሆንም በተለያዩ ምክንያቶች አብዛኛዎቹ ለሕትመት አልበቁም። ከጽሑፎቻቸውም 1928 ዓ.ም ውስጥ ለሕትመት የበቃው **ጎጦበዝ አያን** ሀ የሚለው መጽሐፋቸው ሲሆን በመጽሐፉ ተጠቃሎ የሚገኘው ፍሬ ሃሳብ የ1928 የጣሊያንን ወረራ አስመልክቶ ሕዝቡ በጀግንነት እንዲጋፈጠው የሚያበረታታና የሀገር ፍቅር ስሜትን የሚቀሰቅሰ ነው ። ዮፍታሔ ንጉሤ በዘመናቸው ከነበሩት ዕውቅ የሥነ ጥበብ ሰዎች አንዱ ነበሩ።

ማጎተመ ሥላሴ ወልደመስቀል (ብላቴን) (1897-1971 ዓ.ም.)

የፈረንሳይ አገር የግብርና ተማሪ የነበሩት እኝህ ሰው ለልዑል አልጋወራሽ አስፋወሰን ፀሐፊ፣ የእርሻ ሚኒስትር ምክትልና ዋና ሚኒስትር፣ የገንዘብ ሚኒስትር፣ የሕዝብ አገልግሎት ሚኒስትር እንዲሁም የዘውድ አማካሪ በመሆን አገልግለዋል። በታሪክ ፊት ከፍተኛ ግምት የሚሰጠውና አጠቃላይን የኢትዮጵያን ሕዝብ ኢኮኖሚያዊ ፣ ማኅበራዊና ፖለቲካዊ እንቅስቃሴ የሚዘከረውን **ጎዝክረ ነገር መጽሐፍ** ሀ በ1942 ዓ.ም. ለህትመት አብቅተዋል።

ሀዲስ አለማየሁ (ዶ/ር) (1902- 1996 ዓ.ም.)

○ የመንግስት ሹመኛና ዝነኛ ደራሲ ሀ

ደራሲ ሀዲስ አለማየሁ በ1902 በጎጃም ክፍለ ሀገር በደብረ ማርቆስ አውራጃ በጎዛመን ተወለዱ። የሀገራቸውን ትምህርት ከተከታተሉ በኋላ አዲስ አበባ መጥተው የዘመኑን ትምህርት ተምረው መምህር ሆኑ። ጥቂት ጊዜ እንዳስተማሩ የፋሺስት ኢጣሊያ ወረራ በመምጣቱ ወደ ጦር ግንባር ዘምተው ከተዋጉ በኋላ በአርበኝነት ትግሉን ቀጠሉ። ከዚያም ከራስ እምሩ ኃይለ ሥላሴ ጋር በጣሊያን ሀገር ተግዘው ለዓመታት ቆዩ። ፋሺስት ኢጣሊያ ከሀገራችን በተባረረ በ3ኛው ዓመት አካባቢ ወደ ኢትዮጵያ ተመለሱ።

በድርሰት ዓለም የተሰማሩትም በወጣትነታቸው ወቅት ተማሪ ሳሉ ነበር። የመጀመሪያ የፈጠራ ድርሰታቸው "ያበሻና የወደኋላ ጋብቻ" የተሰኘ ተውኔት ሲሆን በወቅቱ ማለትም በቅድመ ፋሺስት ኢትዮጵያ የተመልካችን ቀልብ የሳበና ያስደሰተ ነበር። በተጨማሪም ከሕዝብ ጋር ያስተዋወቃቸው እና በ1958 ዓ.ም. ለህትመት የበቃውና በጊዜው የነበረውን ወግና ልማድ የሚገልጸው "ፍቅር እስከ መቃብር" የተባለው መጽሐፋቸው ነው።

ሐዲስ አለማየሁ ልብ ወለድ ድርሰቶች እና ልብ ወለድ ያልሆኑ ጽሑፎችን አበርክተዋል። በኢትዮጵያ የስነ ጽሑፍ ዕድገት ወስጥ ሀዲስ አለማየሁ ከፍተኛ አስተዋፅዖ በማበርከታቸው ከአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ የዶክተርነት ማዕረግ ተሰጥቷቸዋል።

ደራሲ ተክለጻድቅ መኩሪያ (1906 -)

○ የታሪክ ባላባት ○

ደራሲ ተክለጻድቅ መኩሪያ በ1906 ዓ.ም. በሸዋ ተጉለትና ቡልጋ አውራጃ ተወለዱ። ወደ አዲስ አበባ መጥተው የመጀመሪያ ትምህርታቸውን በአማርኛና በግዕዝ ካጠናቀቁ በኋላ በቀድሞው ተፈሪ መኮንን ትምህርት ቤት የፈረንሳይኛን ትምህርት ተምረዋል።

ከልጅነት ጀምሮ መጻሕፍትን ማሰባሰብ የሚወዱት እኝህ ሰው ጣሊያን አዲስ አበባ ገብቶ ዝርፊያ በሚካሄድበት ጊዜ በጎህ ጽባህ ብርሃንና ሰላም ማተሚያ ቤቶች ከዶርዜ ሰፈር የተበታተኑ ልዩ ልዩ መጻሕፍትን ይለቅሙ ነበር። ጣሊያን የሰበሰቡትን መጻሕፍት በመውሰድ እሳቸውን ይዞ ለሦስት ዓመታት አሠራቸው። ጣሊያኖች ተሸንፈው እንግሊዞች ከገቡ በኋላ ተመልሰው ቢስክሌት በመግዛት እየዞሩ ከጣሊያኖች ላይ ስለ ኢትዮጵያ ታሪክ የሚያወሱ መጻሕፍት መግዛትና መሰብሰብ ጀመሩ።

ትምህርት ሚኒስቴር እንደተቀጠሩ የኢጣሊያኛ መጻሕፍት ወደ አማርኛ እንዲተረጎሙ ታዘው በመሥራት ላይ እንዳሉ ልጆች የሚማሩበት የታሪክ መጻሕፍት ጠፍቶ ፈረንጆቹ በራሳቸው ቋንቋ ታሪክ እንደሚያስተምሩ በመመልከታቸው ለምን በራሳችን ቋንቋ ታሪካችን አይፃፍም በማለት ቁጭት ያድርባቸዋል። በዚህም መደበኛ ሥራ እየሠሩ የታሪክ ጽሑፋቸውን መጻፍ ጀመሩ። እኝህ

”የታሪክ ባላባት” በመባል የሚታወቁት የታሪክ ሰው ጊዜያቸውን ሰለቸኝ ታክተኝ ሳይሉ በርካታ መጻሕፍትን በመድረስ ለህትመት አብቅተዋል።

ደራሲ ተክለጻድቅ መኩሪያ የበለጠ የሚታወቁት በሥራ ዘመናቸው የእረፍት ጊዜያቸውን በመሰዋት ባዘጋጁባቸው በኢትዮጵያ ታሪክ ጽሑፎቻቸው ሲሆን ፣ በተጨማሪም የሥነ ጽሑፍ ሥራቸው ” የሰው ጠባይና አብሮ የመኖር ዘዴ” በ1943 ዓ.ም. የደረሱት መጽሐፍ ይገኛበታል።

ግርማቸው ተክለሐዋርያት (ደጃዝማች)
(1908 - 1980 ዓ.ም.)

ደጃዝማች ግርማቸው ተክለሐዋርያት በሐረር ክፍለ ሀገር ሒርና ወረዳ በ1908 ዓ.ም. ተወለዱ። የአማርኛ ትምህርታቸውን እንዳጠናቀቁ ወደ ድሬዳዋ ተዛውረው አሊያንስ ሚሲዮን የፈረንሳይ ትምህርት ቤት ተማሩ። ከዚያም ወደ አዲስ አበባ መጥተው በአሊያንስ ሚሲዮን የሁለተኛ ደረጃ ትምህርታቸውን አጠናቀቁ። ለከፍተኛ ትምህርት ወደፈረንሳይ አገር ሄደው የዩንቨርሲቲ ትምህርታቸውን በከፍተኛ ማዕረግ ጨርሰው ተመረቁ ። ከፋሺስት ኢጣሊያ ወረራ በኋላ ደጃዝማች ግርማቸው በተለያዩ የመንግሥት መ/ቤቶች በኃላፊነት ከመሥራታቸውም ሌላ የኢትዮጵያ አምባሳደር በሆንም በተለያዩ አገራት አገልግለዋል።

ደጃዝማች ግርማቸው ተክለሐዋርያት በሥነ ጽሑፍ ረገድ ከፍተኛ አስተዋጽኦ ማድረጋቸው የሚታወስ ነው። ከሥነ ጽሑፋቸው ውስጥ "አርአያ" በሚል አርዕስት የጻፉት መጽሐፍ በሕዝብ ዘንድ ተወዳጅነትን ከማትረጋም ባሻገር በትምህርት ሚኒስቴር አማካይነት ለትምህርት መስጫ ተመድቦ ለወጣቶች የህሊና ብርሃን ለመሆን ችሏል። የኢትዮጵያ ደራሲያን እንዲበረታቱ የድርሰት ሙያቸውም እንዲዳብርና እንዲስፋፋ የደራሲያን ማህበር በማቋቋምና የግል ገንዘባቸውን በመለገስ ለሙያው የነበራቸውን ታላቅ አክብሮትና ፍቅር አበርክተዋል ።

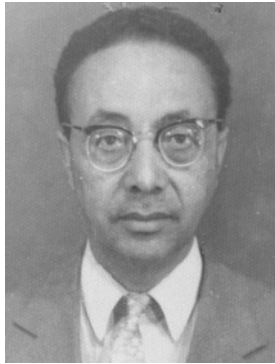
**ደራሲ ከበደ ሚካኤል
(1909- 1991 ዓ.ም.)**

በደብረብርሃን አካባቢ በገርሞ ገብርኤል ቀበሌ 1909 ዓ.ም ተወለዱ። ዕድሜያቸው ለትምህርት ሲደርስ የቤተክርስቲያን ትምህርት ተከታትለዋል። ከዛ በመቀጠልም በአሊያንስ ፍራንሴ ትምህርት ቤት ገብተው በጊዜው ከፍተኛ እስከነበረው ሰባተኛ ክፍል ድረስ ተምረዋል።

አቶ ከበደ ሚካኤል 1930ዓ.ም. እስከ 1960ዓ.ም. ባሉት ዘመናት ከፃፏቸው ታላላቅ መጽሐፍት የምሁራንን አእምሮ ያጎለመሱ ፣ ግብረገብ ያስተማሩና ስለማህበራዊ ሕይወት የጻገ አባት መምህር እንደነበሩ ይታወሳል። አቶ ከበደ ሚካኤል ፍቅራቸው፣ ባህሪያቸው፣ ተፈጥሮአቸው፣ ስብእናቸው ድርሰት ነው። አቶ ከበደ ሚካኤል ከሀገራቸው ሳይወጡ ሁሉንም የትምህርት ዓይነት ቀስመዋል። በተጨማሪም ፈረንሳይኛ፣ እንግሊዝኛ፣ ጣሊያንኛ ከማወቃቸውም በላይ ለደራሲነትም የበቁት በራሳቸው ፍላጎትና ስሜት ነው።

አቶ ከበደ ሚካኤል የኢትዮጵያ ሥነ ጽሑፍ ታሪክ ያበረከቱት ላቅ ያለ አስተዋጽኦ ለመጀመሪያው የ1957ቱ የቀዳማዊ ኃይለሥላሴ ሽልማት ድርጅት የአማርኛ ሥነ ጽሑፍ ተሸላሚነት አብቅቷቸዋል። የአቶ ከበደ ሚካኤል ድርሰቶች የተዘጋጁት በስድ ንባብና በግጥም ሲሆን፣ በስድ ንባብ የተዘጋጁት ታሪካዊ ሲሆኑ ግጥሞቹ ደግሞ ፍልስፍናና ውስጠ ሚስጢር ያላቸው ናቸው ። የድርሰቶቻቸውም ቁጥር 91 ሲሆኑ 22 በአማርኛ የታተሙ ስልሣ ዘጠኙ ደግሞ ያልታተሙ ናቸው።

አቶ ከበደ ሚካኤል በሥነ ጽሑፍ ሥራዎቻቸው በተለያዩ የዕውቀት ዘርፍ ላይ የተካተቱ ሲሆኑ ለሀገሪቱ የሥነ ጽሑፍ ዕድገት ከፍተኛ አስተዋጽኦ ያደረጉ ታላቅ ደራሲ ነበሩ።

ከበደ ደስታ ገብረ ማሪያም (1910 -)

ከበደ ደስታ ገ/ማርያም በሸዋ ክፍለ ሀገር / ሤራ ሚካኤል / በ1910ዓ.ም ተወለዱ።
እድሜያቸው ለትምህርት ሲደርስ የቤተክህነት ትምህርት ቤት ገብተው ደረጃ በደረጃ ዜማ ፣ ቅኔ
፣ ትርጓሜና ሥነ ጽሑፍ ተምረዋል። ከበደ ደስታ የተለያዩ ቋንቋዎችን ያውቃሉ እነሱም ግዕዝ፣
አሮምኛ፣ እንግሊዝኛ ሲሆኑ ራሺያንኛን በመጠኑ ያውቃሉ።

ከበደ ደስታ በተለያዩ የመንግሥት መ/ቤቶች ቦታዎች በተለያዩ የኃላፊነት ቦታዎች ላይ
ሠርተዋል። ይኸውም በትምህርት ሚኒስቴር በአስተዳደርና በትምህርት ሥራ በኃላፊነት ለሠላሣ
ሁለት ዓመታት ፣ በሞስኮ ዩንቨርሲቲ በአስተማሪነት ለሦስት ዓመት አገልግለዋል።

ከበደ ደስታ በስነጽሑፍ በኩል ከፃፏቸው የተለያዩ ድርሰቶች በተጨማሪም ጠመስኮብኛ እና
አማርኛ መዝገበ ቃላት ለአዘጋጅተዋል። ለስነጽሑፍ ዕድገትም ከፍተኛ አስተዋፅዖ አበርክተዋል።

መኮንን ዘውዴ ጐገና (1914 -)

መኮንን ዘውዴ በወሎ ክፍለ ሀገር በ1914ዓ.ም. ተወለዱ። እድሜያቸው ለትምህርት
ሲደርስ በወሎ ውስጥ በተንታ ግዕዝ ፣ የዜማ ትምህርት ተምረዋል። ወደ አዲስ አበባ መጥተው
በዳግማዊ ምኒልክ ትምህርት ቤት እየተማሩ በጉለሌ የእስካውት ትምህርት ቤት ሲከፈት
በአዳሪነት እስከ 1927ዓ.ም. ድረስ ፈረንሳይኛ ቋንቋ ተማሩ። እንግሊዝኛና ጣሊያንኛም ቋንቋ
በመጠኑ ያውቃሉ።

መኮንን ዘውዴ በኢጣሊያ ወረራ ጊዜ ወታደር ለማሰልጠን ከቤልጂየ አገር ለመጡት አስተርጓሚ በመሆን ሠርተዋል። ከ14ዓመት ዕድሜ ሳይበልጡ በአምሳ አለቅነት ማዕረግ ማይጨው ዘምተው ቆስለው ተመልሰዋል። በአምስቱ ዓመት የመከራ ዘመን እስከ 1931 ዓ.ም. ድረስ በገጠር ሲኖሩ ወሎ ለጎሳ ሓይቅ ውስጥ በፋሽስቶች ታስረው ነበር። ከ1934 - 1969 ዓ.ም. ድረስ በተለያዩ የመንግስት መስሪያ ቤቶች ውስጥ በኃላፊነት አገልግለዋል።

መኮንን ዘውዴ ከሥራቸው በተጨማሪ በሥነ ጽሑፍ ላይ ትኩረት ይሰጡ ስለነበር የተለያዩ መጻሕፍቶችን ጽፈዋል። ከስነጽሑፍ ስራዎቻቸው ውስጥ ጠየማይጨው ቁስለኛ፣ የተሰኘው መጻሕፍታቸው በህብረተሰቡ ዘንድ በጊዜው በጣም ይወደድ ስለነበረ በየትምህርት ቤቶች ውስጥ እንደማስተማሪያ መጻሕፍት ያገለግል ነበር።

ነጋሽ ገ/ማሪያም (1917 -)

ጠ ተሰጥኦ ያለው የልብ ወለድ ደራሲና ጋዜጠኛ ።

ነጋሽ ገ/ማሪያም 1917 ዓ.ም. በሐረርጌ ጠ/ግዛት በጨርጨር አወራጃ በሀብሮ ወረዳ ልዩ ስሟ መቻራ በምትባል አካባቢ ተወለዱ። ዕድሜያቸው ለትምህርት ሲደርስ በአካባቢያቸው ዳዊትን ፣ መዝመርን፣ ወንጌልንና የቤተክርስቲያን ዜማን ተማሩ።

ከጣሊያን ወረራ በኋላ የኢትዮጵያዊነት ስሜት ጎልቶ መታየት በመጀመሩ ጣሊያኖችን በብዙ ነገር ማውገዝና መቃወም ተጀመረ። እነሱም እንደ ሲጋራ ማጨስ፣ ሽርሙጥና የመሳሰሉት ነበሩ። ነጋሽ ይህን በተመለከተ ሽርሙጥና ምንም እንኳን በጣሊያኖች ጊዜ ይፋ በሆነ መንገድ ቢታይም ከዚያ በፊትም እንደነበረ ም ጠሴትኛ አዳሪ በተሰኘው መጽሐፋቸው ገልጸውታል።

ነጋሽ እንደ ፀሐፊ (ደራሲ) ችሎታቸውን ያሳዩት & ጠሴትኛ አዳሪ & የተሰኘውን ልብ ወለድ መጽሐፋቸውን በፃፀት ጊዜ ነበር። በአዲስ ዘመን ጋዜጣ ላይም የተለያዩ ጽሑፎችንና ግጥሞችን ይጽፏል ነበር። ነጋሽ በማስታወቂያ ሚ/ር በራዲዮ ክፍል ውስጥ & የድል አጥቢያ አርበኞች & የተባለ ድራማ (ጨዋታ) ፅፈው ነበር። ነጋሽ ካበረከቷቸው ድራማዎች ውስጥ ጠየካወንቶች ክብብ በተሰኘው አስቂኛ ድራማ ይገኛታል።

አሰፋ ገብረ ማሪያም

አቶ አሰፋ ገብረ ማሪያም በሐረርጌ ጠቅላይ ግዛት በጨርጨር አውራጃ በሀብሮ ወረዳ መቻራ በምትባል አካባቢ ተወለዱ።

አሰፋ ገብረ ማሪያም ስለ ሽርሙጥና ማስፋፋት ችግር በጣሊያን ጊዜም ሆነ ከዚያ በኋላ & እንደ ወጣች ቀረች የሚል መጽሐፍ & በዚህም ስለሽርሙጥና አደገኝነት መወገዝ እንዳለበት ግብረገባዊ በሆነ መንገድ ይጽፉ ነበር። አሰፋ በ1949 ዓ.ም. ብቸኛዎንና የመጀመሪያዎን እንደወጣች ቀረች የተባለችውን ልብወለድ መጽሐፍ ጻፉ።

ዓለማየሁ ሞገስ (1918 -)

ዓለማየሁ ሞገስ በ1918 ዓ.ም. ተወለዱ። ዕድሜያቸው ለትምህርት ሲደርስ ባህላዊ ትምህርት ቤት ገብተው ዜማን ተማሩ። የአርበኝነት ግጥም እየገጠሙ የአርበኞችን ወኔም ይቀሰቅሱ ነበር። በቤት ውስጥ የግዕዝን ዐዋጅ አገባብና የቅኔን ሥርዓት በአራት የወረራ ዘመናት ውስጥ ተማሩ። ከዚያም በ1936 ዓ.ም. በቅኔ መምህርነት ተመረቁ። በ1938 ዓ.ም. ዘመናዊ ትምህርት ጀመሩ። ከዚያም በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ በቋንቋና በታሪክ ሁለት የቢ.ኤ.ዲግሪና በኢጣሊያ አገር የሥነ ጽሑፍ ዲግሪ አግኝተዋል። በተጨማሪም ግዕዝ፣ ትግርኛ፣ ግሪክኛ፣ ኢጣሊያንኛ ፣ ፈረንሳይኛ፣ እንግሊዝኛ ቋንቋ ያውቃሉ ። ላቲን ፣ ዐረብኛና ቱርክ ያነባሉ።

መንግስቱ ለማ

(1920 - 1980 ዓ.ም.)

ደራሲ መንግሥቱ ለማ በ1920ዓ.ም. በአዲስ አበባ ተወለዱ። እድሜያቸው ለትምህርት ሲደርስ ከአባታቸው ቤት ሆነው ፊደል ቆጥረዋል። በመቀጠልም በጸዋት ዜማ በኩል እስከ ድን በትርጓሜ መጽሐፍትም ሐዲሳትን ተምረዋል።

በአገራችን ከሚገኙት እውቅ የብዕር ሰዎች አንዱ የሆኑት መንግሥቱ ለማ ዘመናዊ ትምህርትን ሐረር ከተማ በሚገኘው የስደተኞች ትምህርት ቤት ገብተው ተምረዋል። ከዚያም ወደ አዲስ አበባ በመመለስ ከተቤ መምህራን ኮሌጅ ትምህርት ቤት ገብተው ትምህርታቸውን አጠናቀዋል። ከዚያም ወደ ለንደን በመሄድ ለስድስት ዓመታት የፖለቲካ ሳይንስና ኢኮኖሚክ ትምህርታቸውን ተምረው ጨርሰው ወደ አገራቸው ተመልሰዋል ። መንግስቱ ለማ የብዙ ድርሰቶች እንደዚህም በኮሚዩና በትራጀዲ የተመሩ ቲያትሮች ደርሰዋል። በህትመት የመጀመሪያ የሆነቸው ጠቅላይ ሚኒስትር ገብረ ማርያም ገብረ ማርያም ለሐሳብ፣ ለፍቅር፣ ለተረት ብለው ያቀነባበሯት በትምህርት ገበታ ላይም ሆነ በሥራ ያለው አንባቢ ሁሉ በቃሉ ያጠናት አስደሣች መፅሐፍ ነች። በተለይም በመሬትና በጨረቃ መካከል የተደረገው የግጥም ወይይት ሥራቸው ግሩም ፍልስፍና ያለበት ሆኖ ይነበባል።

ደራሲ መንግስቱ ከግጥም ጉባኤ ሌላ የአባቶች ጫዋታ፣ ጠልፎ በኪሴ ፣ ያላቻ ጋብቻና መጽሐፈ ትዝታ ዘአለቃ ለማ ሀይሉ የተባሉት መጽሐፍት አዘጋጅተዋል። የመንግስቱ ለማ የድርሰት ሥራዎች መካከል ያላቻ ጋብቻ በራሺያንኛና በእንግሊዝኛ ጠልፎ በኪሴም በእንግሊዝኛ ተተርጉመው ለአለም ህዝብ ገበያ ላይ ቀርበዋል። የእንግሊዝኛው ተርጓሚ እራሳቸው ደራሲ መንግስቱ ለማ ሲሆኑ በእንግሊዝኛው ትርጉም ከአፍሪካ ደራሲያን ጋር ተወዳድረው አለም አቀፍ ሽልማት አግኝተውበታል።

ደራሲ መንግስቱ ለማ የብዙ ድርሰቶች እንዲሁም በኮሚዩና በትራጀዲ የተመሩ ትያትሮች ባለቤት ነበሩ ። ደራሲ መንግሥቱ ለማ ከሥነጽሑፎቻቸው ሌላ በተለያዩ የመንግሥት መ/ቤቶች ውስጥ በከፍተኛ ኃላፊነት ላይ ሆነው አገልግለዋል።

ብርሀኔ ጉቻለወርቅ ወልደሀና

(1922 -)

ብርሀኔ ጉቻለወርቅ በሸዋ ክፍለ ሀገር ተጉለትና ቡልጋ አውራጃ በ1922ዓ.ም. ተወለዱ። እድሜያቸው ለትምህርት በደረሰ ጊዜም ትምህርታቸውን በመከታተል በማታ የንግድ ሥራ ትምህርት ቤት የምስክር ወረቀት አግኝተዋል። የእንግሊዝኛ ቋንቋም ችሎታ ነበራቸው ።

ደራሲ ብርሀኔ ጉቻለወርቅ ጥቅምት 1923 ዓ.ም. በወታደርነት ፀሐፊ በመሆን በወር አምስት ብር ተቀጥረው ለአሥር ዓመታት ፣ በሲቪል ፀሐፊነት ደግሞ ለሀያ ዓመት አገልግለዋል።

ከ1953 ዓ.ም. ጀምሮ ድርሰት መጻፍ የጀመሩት ብርሀኔ ጉቻለወርቅ የጻፉት ድርሰቶች ከተለያዩ ጉዳዮች ላይ ያተኮሩ ናቸው።

ከጻፉት መጻሕፍት ውስጥም፡ - ፈላስፋው ቃየል ነው ፣ እሬትና ማር ፣ የድሆች ጠበቃ ፣ ዳ→ች በፍርድ ላይ ፣ ባሌ መታኝ አለች ወይስ ፈታኝ የሚባሉት ይገኙበታል።

አቤ ጉበኛ (1925 - 1972 ዓ.ም)

ግ በመጻሕፍቱ ህይወትን የዘራ ብቸኛው ደራሲ ሀ

ባለቅኔ ደራሲና ገጣሚ የነበሩት አቤ ጉበኛ በ1925 ዓ.ም. በባህር ዳር ከተማ ተወለዱ።

በስድስት ዓመት ፊደል ቆጥረው ንባብ ተማሩ ቀጥሎም የቤተክርስቲያን ትምህርት ተከታትለው። ከዚያም ወደ ደንገግ ሔደው ቢትወደድ መንገሻ ጀምበሬ ተብሎ ይጠራ የነበረ ትምህርት ቤት እስከ ስድስተኛ ደረጃ ስርምጃ በጣም የሚያስደንቅ ነበር። ከዚያም ወደ አዲስ አበባ በመምጣት የሁለተኛ ደረጃ ትምህርታቸውን አጠናቀቁ።

አቤ ጉበኛ በመጀመሪያ ሥራ የጀመሩት ማስታወቂያ ሚኒስቴር ቀጥሎ በጤና ጥበቃ ሚኒስቴር ሲሆን ፣ በመንግሥት ሥራ ከስድስት ዓመት የበለጠ አልቆዩም። ከዚያ ወዲህ ሕይወታቸውን የገብተው በደራሲነት ነው። አቤ ጉበኛ ለትውልድ ቅርስ የሚሆኑ የተለያዩ ድርሰቶችን በአማርኛና በእንግሊዝኛ በመድረስ አሳትመዋል። ካሳተሟቸው መጻሕፍት በተጨማሪ " ቁመኛው ባሕታዊ " እና " የደካሞች ወጥመድ " የተባሉ ቲያትሮች አዘጋጅተው ለሕዝብ ታይቷል።

በደራሲ አቤ ጉበኛ ብዕር ተከሻና የቀረበና በ1966 ዓ.ም. ዳግም ለህትመት የበቃው እና አብዮት በአገሪቱ ሲቀጣጠል በህብረተሰቡ ዘንድ በከፍተኛ ሁኔታ የተነበበው ግ አልወለድም ሀ የተሰኘው መጽሐፍ ማንም ሰው ከእናቱ ማህጸን ጀምሮ ምግብና ጥንቃቄ ሊለየው እንደማይገባ የሚያትት ሲሆን በመታየት ላይ ያለው እውነታ ግን አዳጋች የሆነና የሰው ዘር በድህነት ተወልዶ አድጎና ኑሮ በድህነት እንደሚያልፍ ያሳያል። እንዲህ ያለው ሁኔታ አግባብ አለመሆኑን የሚቃወመው ይህው መጻሕፍት የሰው ልጅ የሚደርስበትን መከራ በመቃወም ይሞግታል የሰው ልጅ መብት በአግባቡ መጠበቅ እንዳለበትም ያስረዳል።

ብርሀኑ ዘርይሁን (1925 - 1979 ዓ.ም)

○ የልብወለድ ደራሲ ፣ የቲያትር ደራሲ ፣ ጋዜጠኛ እና ዜጃዎች የፈጠራ ሰው ○

ደራሲ ብርሀኑ ዘርይሁን በ1925 ዓ.ም. በጎንደር ከተማ ተወለዱ። ዕድሜያቸው ለትምህርት ሲደርስ የቤተክርስቲያን ትምህርት ተምረዋል ። የአንደኛ ደረጃ ትምህርታቸውን ጎንደር ይገኝ በነበረው በቀድሞው የቀዳማዊ ኃይለስላሴ ትምህርት ቤት አጠናቀቁ። ከዚያም ወደ አዲስ አበባ መጥተው በተግባረ ዕድ ትምህርት ቤት በሬዲዮ መካኒክነት ሙያ ተመረቁ።

ሥራ የጀመሩትም በመምህርነት ነበር። በወቅቱ የካርታ ጂኦግራፊ ድርጅት በሚካኒክነት ሙያ ሠርተዋል። ከዚያም የጦር ሚኒስቴር እየተባለ ይጠራ በነበረው የአሁኑ ያገር መከላከያ ሚኒስቴር በአስተርጓሚነት ሠርተዋል። በ1921 ዓ.ም. ወደ ማስታወቂያ ሚኒስቴር እንዲላወሩ ተደረገ። እዚያም የኢትዮጵያ ድምጽ ጋዜጣ ዋና አዘጋጅ ነበሩ። ከሦስት አመት በኋላም የአዲስ ዘመን ጋዜጣ ዋና አዘጋጅ ሆነው የማይረሳ ተግባር አከናውነዋል።

ደራሲ ብርሀኑ ዘርይሁን የደረሱት "አባነፍሶ " &የለውጥ አርበኛ" እና "ሞረሽ" የተባሉት ቴአትሮቻቸው የተወደዱ ድርሰቶች ናቸው። ከጻፉቸው መጻሕፍት ውስጥም የዕንባ ደብዳቤዎች እና የቴዎድሮስ ዕምባ እንዲሁም ለረጅም ተከታታይ ጊዜያት በኢትዮጵያ ሬዲዮ ሲተረክ የነበረው የአብዮት ዋዜማ፣የአብዮት መባቻና የአብዮት ማግስት የተሰኙት ይገኙበታል። ደራሲ ብርሀኑ ዘርይሁን ለሀገራችን የስነ ጽሑፍ ዕድገት ከፍተኛ አስተዋጽኦ አበርክተዋል።

አበራ ሞልቶት ታለ (1925 -)

ደራሲ አበራ ሞልቶት ታለ በመንዝ አውራጃ በ1925ዓ.ም. ተወለዱ ። አበራ ሞልቶት እድሜያቸው ለትምህርት ሲደርስ አዲስ አበባ በአዳሪነት ትምህርታቸውን በመጀመሪያ የአንደኛና የሁለተኛ ደረጃ ትምህርታቸውን አጠናቀቁ።

አበራ ሞልቶት ሥራ የጀመሩት በትምህርት ሚኒስቴር በአስተማሪነት ሲሆን ፣ በመቀጠልም በዲሪክተርነት በቢሮ ሠራተኝነት ከ1942 - 1952 ዓ.ም. ድረስ አገልግለዋል። ከ1953 - 1966 ዓ.ም. በሕዝባዊ ኑሮ ዕድገት ማኅበራዊ ጉዳይ ሚኒስቴር በልዩ ልዩ ደረጃ አገልግለዋል። ከ1966 ዓ.ም. ጀምሮ አገር አስተዳደር ሚኒስቴር ተዛውረው በምክትል የክፍል ሀገር አስተዳደርነት ሠርተዋል።

ደራሲ አበራ ሞልቶት የሥነ ጽሑፍ ዝንባሌ ስላላቸው የተለያዩ ድርሰቶችን በመድረስ መጻሕፍት አሳትመዋል።

ፕሎፌሰር →→ (1926 -1984 ዓ.ም.)

○ ጋዜጠኛና ደራሲ ○

ደራሲ ፕሎፌሰር →→ ህዳር 11 ቀን በ1926 ዓ.ም. ቁልቢ አካባቢ ተወለዱ። ፕሎፌሰር ባጋጠማቸው ችግር ምክንያት ትምህርታቸውን ከ4ኛ ክፍል በላይ ለመቀጠል አልቻሉም ነበር። ብልህ አእምሮና የፈጠራ ችሎታ ስለነበራቸው በልጅነቱ የኢትዮጵያ ጀግኖች አርበ→ች ጣሊያንን ሲገድሉ ወይንም ሲማርኩ ሥዕል በመሳል ያሳዩ ነበር። ፕሎፌሰር ካላቸው የጽሑፍ

ጥማት የተነሣ የ ጋዜጣ ጋዜጣ አዘጋጅ በመሆን የብዕር ድምፃቸውን ያሰሙ ነበር። ጋዜጣች ላይ ከጽሑፍ አቅራቢነት እስከ አዘጋጅነት ለበርካታ አመታት ሠርተዋል። በተለይ "አንድ ጥያቄ" አለኝ በሚለው በጋዜጣ አምዳቸው ላይ ታዋቂነትን አግኝተዋል። ፕውሎስ ብዙ መጻሕፍትን ፅፈዋል።

ጳውሎስ ከ1955 ዓ.ም ጀምሮ ለኢትዮጵያ ስነጽሑፍ ዕድገት የነበራቸውን ተሰጥኦ በአግባቡ በስራ ላይ ያዋሉ ዕውቅ ጋዜጠኛና ደራሲ ነበሩ።

ደረጀ ውቤ ዳኝ (1927 -)

ደረጀ ውቤ ዳኝ በሸዋ ጠቅላይ ግዛት በይፋት አውራጃ ጥር 24 ቀን 1927 ዓ.ም. ተወለዱ።

ደረጀ ውቤ እድሜያቸው ለትምህርት በደረሰ ጊዜ አዲስ አበባ በዳግማዊ ምኒልክ ትምህርት ቤት ትምህርታቸውን ተከታትለዋል። ከዚያም ወደ ሐረር መምህራን ማሠልጠኛ በመሔድ ለሁለት ዓመታት ኮርስ ተከታትለዋል።

ትምህርታቸውን ካጠናቀቁ በኋላ በትምህርት ሚኒስቴር ተቀጥረው በተለያዩ ቦታዎች በመምህርነት አገልግለዋል። ከዚያም በማስታወቂያ ሚኒስቴር ውስጥ ገብተው በጋዜጣ ክፍል ውስጥ አገልግለዋል። በኢትዮጵያ ቱሪስት ድርጅትም ገብተው በቤተመጻሕፍት ውስጥ ሠርተዋል።

ደረጀ ውቤ ዳኝ ከጻፏቸው መጻሕፍት ውስጥ በ1961 ዓ.ም. የፋት ጋሪክትሪክ እመቤት የተባለው ይገኝበታል።

ዳኛቸው ወርቁ (1928 -)

○ በደራሲነት ስነፅሁፋዊ ቋንቋንና
አዲስ ዘዴን የሞከረና የፈጠረ ሀ

ዳኛቸው ወርቁ በ1928 ዓ.ም. ደብረሲና ተወለዱ። የመጀመሪያ ደረጃ ትምህርታቸውን በደብረሲና ካጠናቀቁ በኋላ የሁለተኛ ደረጃ ትምህርታቸውን ወደ አዲስ አበባ በመምጣት በቀዳማዊ ኃይለሥላሴ ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት በመግባት ትምህርታቸውን አጠናቀዋል። በ1953 ዓ.ም አዲስ አበባ የኒቨርስቲ ኮሌጅ በመግባት የከፍተኛ ትምህርታቸውንም ጨርሰዋል። በየኒቨርስቲ ቆይታቸውም በማኅበራዊ ጉዳዮች ላይ የተለያዩ የተቃውሞ ግጥሞችን ይጽጋል። ይህንንም በተመለከተ ስብስብ ሥራዎቻቸውንም ጠቅሞ በሁሉም በሚል ርዕስ ስር መጽሐፍ አሳትመዋል።

አቶ ዳኛቸው ወርቁ በአዲስ ዘመንና በየዛሬይቱ ኢትዮጵያ ጋዜጣ ላይ በተለያዩ ጉዳዮች ላይ ይጽፋል፤ የተለያዩ ቲያትሮችንም ይጽፋል ነበር። ኤርትራ ከኢትዮጵያ ጋር በፌዴሬሽን እንደምትቀላቀል በሚነገርበት ጊዜ ጠያቂ ጋብቻ ትርጉም ሆኖ የሚል ቲያትር ሠርተው አቅርበው ነበር።

ከአቶ ዳኛቸው ወርቁ ሥነ ጽሑፍ ሥራዎች መካከል በ1962 ዓ.ም. ለሕትመት የበቃው ጠቅላይ ገደብ የተሰኘው መጻሕፍቱ በጊዜው የነበረውን የመኪንንቱንና የባላባቱን የአኗኗር ሁኔታ እንዲሁም ስለ ሃይማኖት በሰፊው ይገልጻል። አደፍርስ /የታሪኩ ባለቤት/ ከሌሎች ተማሪዎች ጋር በመሆን ከአዲስ አበባ ወደ ባላገር በመሄድ በአንድ ላይ ቤት ተከራይተው መኖራቸውን በመተረክ በከተማውና በባላገር መካከል ያለውን ከፍተኛ የአስተሳሰብ፣ የልማድና የመሳሰሉትን ልዩነቶች በጉልህ ያስረዳል።

ደራሲ በዓሉ ግርማ (1928 - 1976 ዓ.ም)

○ ትልቅ የስነ ፅሁፍ ሰው፣ ደራሲ ሆኖ የተፈጠረና ሰማዕት ሀ

ደራሲ በዓሉ ግርማ በኢ.ሊ.ባቡር ክፍለ ሀገር ሱጴ በምትባል ሥፍራ በ1928 ዓ.ም. ተወለዱ።

ዕድሜያቸው ለትምህርት ሲደርስ የአንደኛ ደረጃ ትምህርታቸውን በዘነበወርቅ ትምህርት ቤት ሁለተኛ ደረጃ ትምህርታቸውን ደግሞ በጀኔራል ዊንጌት አጠናቀዋል። በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲም በፖለቲካል ሳይንስና ኢንተርናሽናል ሪፊዥን የቤ. ኤ. ዲግሪ ያገኙ ሲሆን ፣ በዚህ ተመሳሳይ መስክ ከአውሮፓ የማስተርስ ዲግሪያቸውን አግኝተዋል ።

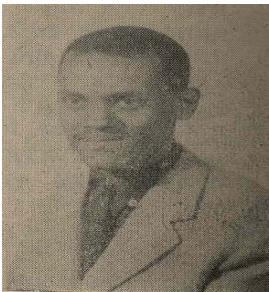
ደራሲ በዓሉ ግርማ በተለይ በልብወለድና በፈጠራ የሥነ ጽሁፍ ሥራዎች ከታወቁት የኢትዮጵያ የዘመኑ ደራሲዎች መካከል ተወዳጅነትና ዝናን ያተረፉ እውቅ ደራሲ ነበሩ። ከጻፉቸው በርካታ ድርሰቶቻቸው ውስጥ ለ ከአድማስ ባሻገር ሀየተሰኘው መጽሐፋቸው በሩሲያ ቋንቋ ተተርጉሞ በቀድሞ ሶ-የት ሕብረት ቀርቧል። በተጨማሪም በጋዜጠኝነት መያም ስማቸውን ያስጠሩ መያቸውንም ያስከበሩ ነበሩ። የዛሬይቱ ኢትዮጵያ ጋዜጣ ፣ የመነን መጽሔት ፣ የአዲስ ሪፖርት መጽሔት፣ የአዲስ ዘመን ጋዜጣ ዋና አዘጋጅ በመሆን ከመሥራታቸውም ባሻገር ብዙ ወጣት ጋዜጠኞችን ለማፍራት ጥረት አድርገዋል። አዲስ ሪፖርት የተባለውን መጽሔትም ደረጃው ከፍ እንዲልና በኢንተርናሽናል ደረጃ እንዲገመገም አድርገዋል። እንዲሁም በኢትዮጵያ ሬዲዮ ሠርተዋል። ደራሲ በዓሉ ግርማ ለኢትዮጵያ ሥነ ጽሁፍ ከፍተኛውን አስተዋጽኦ ያበረከቱና ብዙ ሥራዎችን ያቀረቡ ሲሆን የመጨረሻው መጽሐፋቸው "አሮማይ" በመባል የሚታወቅ ሲሆን ፣ በወቅቱ በነበረው መንግስት ሊደገፍ ባለመቻሉ በ1976 ዓ.ም. ለደራሰው ሕይወት መጥፋት መንስኤ ሆኗል።

አማረ ማሞ አረሞ (1939 -)

አቶ አማረ ማሞ በ1939 ዓ.ም. በሲዳሞ ተወለዱ። ዕድሜያቸው ለትምህርት በደረሰ ጊዜ ዳዊት መድገም ድረስ ተምረዋል። በመቀጠልም አንደኛና ሁለተኛ ደረጃ ትምህርታቸውን በማጠናቀቅ ከፍተኛ ትምህርታቸውን በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ተከታትለው በሥነ ጽሑፍ የቢ.ኤ. ዲግሪያቸውን አግኝተዋል።

በሥራ ዓለም ላይም የሥነ ጽሑፍ ኃላፊ በመሆን በመሠራት በትርጉም ሥራ ተሳትፈዋል። ደራሲ አማረ ማሞ የተለያዩ ድርሰቶችን በመድረስና የትርጉም መጻሕፍትንም በማዘጋጀት ብዙ መጻሕፍት አሳትመዋል ። አማረ ማሞ ከ1966 ዓ.ም በኋላም የተደረሱ ወጥ መጻሕፍቶችንም ከማሳተማቸውም በተጨማሪ ለሀገራችን የሥነ ጽሑፍ ዕድገትን ከፍተኛ አስተዋጽኦ አበርክተዋል።

ተስፋዬ አበበ ዳምጤ (1931 -)

ተስፋዬ አበበ ዳምጤ በ1931 ዓ.ም. አዲስ አበባ ተወለዱ። ዕድሜያቸው ለትምህርት ሲደርስ ገብረማርያም ትምህርት ቤት እስከ አሥራ አንደኛ ክፍል ተምረዋል።

ተስፋዬ አበበ በ1947 ዓ.ም. በማዘጋጃ ቲያትር ቤት በተዋናይነት አገልግለው ብሔራዊ ቲያትር ሲቋቋም ከሠራተኞቹ ጋር በመዛወር እስከ 1952 ዓ.ም. ድረስ አገልግለዋል። ከዚያም በክብር ዘበኛ ማስታወቂያ ክፍል በጋዜጠኝነት ለስድስት ወራቶች ሠርተዋል። በመቀጠልም በፖሊስ ሠራዊት ሙዚቃ ክፍል በደራሲነትና በአዘጋጅነት አገልግለዋል።

- ከጻፋቸው መጻሕፍት ውስጥ :-
  - የአንድ ታላቅ ሰው ታሪካዊ የፈተና ጉዞ እና በድል ጉዳይ የተባሉት ይገኙበታል።

ግርማ ዳመኑ በጅቷል (1933 -)

ደራሲ ግርማ ዳመኑ በጅቷል በ1933 ዓ.ም. ደብረዘይት ተወለዱ። ዕድሜያቸውም ለትምህርት በደረሰም ጊዜ አንደኛና ሁለተኛ ደረጃ ትምህርታቸውን በመከታተል አጠናቀቁ። በመቀጠልም ከፍተኛ ትምህርታቸውን በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ የሕግ ትምህርት በመከታተል አጠናቀቁ።

ደራሲ ግርማ ዳመኑ ከ1954ዓ.ም ጀምሮ የተለያዩ ድርሰቶችን በመድረስ መጻሕፍት አሳትመዋል። ከጻፉቸው መጻሕፍት ውስጥ ፡- ወንድምና እህት የንጋት ክዋክብት ፣ አንቺ የገዳም ተክል ፣ ወራሽ የሌለው ቤት፣ ድል በሰላም የተባለ ይገኙበታል።

ፀጋዬ ገብረመድህን (ሎሬት) (1935-1998 ዓ.ም.)

ግጥሚ፣ የትያትር ደራሲ፣ ዳይሬክተር ፣ ተርጓሚ ባለቅኔና ተውኔት ፀሐፊ በቅድመ ጥንትና በጥንት በጥቁር የኢትዮጵያና የግብፅ ስነ ጥበብ የታሪክና የሰው ዘር አመጣጥ ተመራረማሪ ፊ

እውቁ ባለቅኔ ፀጋዬ ገ/መድኅን በ1935 አምቦ አካባቢ የተወለዱ ሲሆን ግማሽ ያህል ኪነ ጥበብ ሥራዎቻቸው በቴአትር ድርሰት ላይ ያተኮሩ ሲሆን በስነ ግጥምና በአፍሪካ የሥነ ጥበብ የምርምር ሥራዎቻቸውም ይታወቃሉ።

ከ1950ዎቹ ጀምሮ በኢትዮጵያ ሥነ ጽሑፍና የምሁራን እንቅስቃሴ ውስጥ እጅግ ታዋቂ እንደነበሩ ማንም እሚዘነጋው አይኖርም። ለዚህ ያበቃቸው ዋናው ምክንያት የኢትዮጵያን የቤተ ክህነት ትምህርት ጠለቅ ብለው ያጠኑ መሆናቸው ይህንንም በዘመናዊ ትምህርት አስደግፈው ስላሳደጉት ጭምር ነው።

የመጀመሪያ ድርሰታቸውን በአሥራ አምስት አመታቸው ጽፈዋል። ሎሬት ፀጋዬ እ.ኤ.አ በ1959 ለትምህርት ወደ አውሮፓ ሄደው ከተመለሱ በኋላ የኢትዮጵያ ብሔራዊ ቴአትር ቤት ዳይሬክተር በመሆን የቴያትር ቤቱ ከፍተኛ ሥምና ዝና እንዲያገኝ አስችለዋል። በተከታታይ ልዩ ልዩ የቴአትር ስራዎቻቸውን

በማቅረብ በህዝብ ዘንድ ፀጋዬ የኢትዮጵያ ቴአትርን ለወጠው አስከመባል ደርሰዋል። የቀዳማዊ ኃይለሥላሴ ሽልማት ድርጅት ከስነጽሑፍ ተሸላሚዎች አንዱ ለመሆንም በቅተዋል።

ሎሬት ፀጋዬ በድርሰታቸው የሚነካካቸው የህዝብ ቁስሎች መንግስትን እያስቆጡ በመሄዳቸው ለተደጋጋሚ ማስጠንቀቂያ እንዲጋለጡ ካደረጓቸውም በላይ ሥራቸውን እስከመልቀቅ መድረሳቸው ይታወሳል። አንዳንድ የቲያትር ድርሰቶቻቸው ለህዝብ እይታ እንዳይቀርቡ የታገዱባቸው ባለቅኔ ሎሬት ፀጋዬ ገ/መድን በእሣት ወይ አበባ የግጥም መድብል የሚታወቁ ሰው ናቸው።

የእውቁ ደራሲ፣ ገጣሚና ባለቅኔ ፀጋዬ ገብረመድህን ስም ከኢትዮጵያ ውጭ በአፍሪካ አልፎም በዓለም የታወቁና በአምስት ዓይነት ዓለም አቀፍ የ{ውቀት መመዝገቢያ መጻሕፍት የፀሐፊ ተውኔት፣ የባለቅኔዎች ፣ የመካከለኛ ምሥራቅ እውቅ ሰዎች፣ የአፍሪካ ዝነኛ ሰዎችና የዓለም አቀፍ & ሁ ኢዝ ሁ & ውስጥ ተመዝግቧል።

እኚህ አንጋፋ የጥበብ ሰው አርባ ያህል ቴአትሮች በአማርኛና በእንግሊዝኛ የደረሱና የተረጉሙ፣ በርካታ የአማርኛና የእንግሊዝኛ ቅኔዎች የፈጠሩ ፣ ሃያሦስት ወጥ ቴያትሮች ጽፈው ያቀረቡ ፣ ዘጠኝ የምርምር ጽሑፎችን ያቀረቡ፣ የኢንጂነርሎጂ / የጥንታዊ ጥቁር ግብጻውያን ጥናት/ ምሁር ናቸው። ከሃያ ዘጠኝ የአማርኛ ቴአትሮቻቸው መካከል ሃያ ሦስቱ ወጥ ሲሆኑ የተቀሩት የሼክስፒየር፣ ሞሊየርና የብሬክተን የመሳሰሉ ታላላቅ የሥነ ጥበብ ሥራዎችን ወደ አማርኛ የተረጉሙ ወይም ፍሬ ነገሮቹ ተወስደው የተጻፉ ናቸው። ሎሬት ፀጋዬ ገብረመድህን በሥነጽሑፍ ሥራዎቻቸው የአገር አቀፍና የዓለም አቀፍ ሽልማቶች ተሸላሚ ናቸው ።

ሙላቱ ገብረ (1937 -)

ደራሲ ሙላቱ ገብሩ 1937 ዓ.ም. ተወለዱ። ዕድሜያቸው ለትምህርት ሲደርስ አንደኛና ሁለተኛ ደረጃ ትምህርታቸውን በአሊያንስ ፍራንሴስ ትምህርት ቤት አጠናቀቁ። ከዚያም ወደ ፈረንሳይ አገር ሔደው ስለማዘጋጃ ቤቶች በምግብና በመጠጥ ምርመራ ትምህርት በዲፕሎማ ተመርቀዋል። ደራሲ ሙላቱ የድርሰት ዝንባሌ ስላላቸው የተለያዩ ድርሰቶችን በመድረስ መጻሕፍት አሳትመዋል። በተጨማሪም የተለያዩ ቲያትር ድርሰቶችን ደርሰዋል። በሬዲዮ የተላለፉት ቲያትሮቻቸው መራራ ፍሬ ፣ ንፁህ ወንጀለኛ፣ የሞተ ሰው፣ ጥርስ ወርቁ ፣ ሚስተር ሰክሊን ፣ ከአብዮቱ ባሻገር ሲሆኑ በተጨማሪም በጋዜጣና በመጽሔት ላይ የተለያዩ ጽሑፎችን አቅርበዋል።

ደራሲ ሙላቱ ገብረ ለኢትዮጵያ ስነ ጽሑፍ ዕድገት ብዙ ሥራዎችን አበርክተዋል።

ሲራክ ሂሩይ ወ/ሰላሴ

○ የአባቱን ፈለግ የተከተለ እና የአንድ መፅሐፍ ተርጓሚ ሀ

የአባታቸውን የሥነጽሑፍ ስራዎች በስራ ላይ ያዋሉ ፣ የአባታቸውን የሥነ ጽሑፍ ቅርሶች በጥንቃቄ ይዘው የቆዩ ፣ ከፊሎችን እንደገና ያሳተሙ ነበሩ። ከአለቃ ገብረሃና በኋላ እንደ ሲራክ ያሉ የሚያስቁ ቀልዶችን በሰፊው ያሠራጨና ያስተላለፈ ማንም ፀሐፊ የለም። ብዙዎቹ የሲራክ ሥራዎች ተረት ቢመስሉም ህብረተሰቡ ለሲራክ ያለው {ይታ ግን እንዲስማማ አድርጎታል።

ሲራክ መጀመሪያ ግዝ ለመማር ወደ ደብረሊባኖስ ገዳም ተላኩ። ከዚያም አዲስ አበባ የሚሲዮኖች ት/ቤት ገቡ። ከዚያም የሁለተኛ ደረጃ ትምህርታቸውን ለመማር ወደ ግብ+ አሌክሳንድሪያ ኮሌፅ ሄዱ። ከኢጣሊያ ወረራ በኋላ ለከፍተኛ ትምህርት ወደ እንግሊዝ ሀገር ሄዱ። አካሄዳቸውም በሱዳን በኩል ነበር። ሲራክ ፍልስፍናን ለመማር ኦክስፎርድ ዩኒቨርሲቲ ገቡ።

አፄ ኃይለሥላሴ በ1933 ዓ.ም. ከስደት ከተመለሱ በኋላ ሲራክ የሀገር ውስጥ ሚ/ር ፀሐፊ በመሆን ተሾሙ ። በዚህ በመንግሥት ሥራ ላይ እያገለገሉ ሳሉ ከብዙ ሚኒስትሮች ጋር ስለሚቀበሉት ጉቦና ሁኔታዎችን የማዘግየትና የማስተላለፍ ፖሊሲያቸውን አጥብቀው ይቃወሙ ነበር። ሲራክ እምቅ ዕውቀት እንዳላቸው ካላገናዘቡና ከገገሱ ፖለቲከኞች ጋርም ለመጫወት ያልፈለጉ ሀቀኛ ሰው ነበሩ። ለገገሁም ቢሆን ፖሊሲያቸውን እስካለወጡ በሀገሪቱ አብዮት እንደሚነሳባቸው ነግረዋቸው ነበር። በአርቆ አስተዋይነታቸው በሚፈፀሙት ጥፋቶች ላለመጠየቅ ከመንግሥት ሥራ ለቀው ወጡ ።

የሁለተኛው የዓለም ጦርነት ከኢትዮ}ያ ድንበር ውጭ በሚቀሰቀስባቸው አካባቢዎች ከአንድ እንግሊዝ ቆንስላ ውስጥ ከሚሰራና የእንግሊዝ የመረጃ አገልግሎት ሠራተኛ ከሆነ ሰው ተዋወቁ። ይህ ቢሮም ወደ &ድል ↓ዳና& የሚባል ወርሃዊ መጽሐት ያዘጋፅ ስለነበር ሲራክም አንዳንድ ጽሑፎችን በአማርኛ እየተረጎሙ ለማዘጋጀት ተቀጠሩ። በዚያን ጊዜ ነበር በእንግሊዝ ቆንስላ ውስጥ በመረጃ አገልግሎት ቢሮ ውስጥ የሚሠራው ምለሰ ምርዝ የተባለው ሰው ሲራክን የደክተር ሳሙኤል ጆንሰንን &ራሴላስ& እንዲተረጎሙ ያደረገው። ሲራክ ይህንን መጽሐፍ ሲተረጎሙ አማርኛውን በማረምና በማስተካከል ለሕትመት የሚያቀርቡትን ጽሁፎች ይረዷቸው የነበሩት በ{ይ ማሪያም ደስታ የሚባሉ ሰው ነበሩ። ሲራክ የሳሙኤል {ንሰንን በ1795 ዓ.ም. &ራሴላስ& እና &የአቢሲኒያው ልዑል& የተሰኘውን መጽሐፍ በመተርጎም የሚታወቁ ሰው ነበሩ ። እኚህ ሰው በኢትዮ}ያ ስነ ጽሑፍ ታሪክ ውስጥ ከፍተኛ አስተዋጾ አድርገዋል።